

УДК 37.034-053.6

ДОСВІД РОБОТИ ЄВРОКЛУБІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДНІВ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Подчерняєва Н.Д.

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

У статті обґрунтовано важливість виховання толерантності у старшокласників. Схарактеризовано сутність толерантності, проаналізовано особливості її виховання. Здійснено огляд прийомів виховання толерантності у роботі євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів. Шкільний євроклуб має величезний потенціал для виховання толерантності в учнів, прищеплення поваги до культурних відмінностей. Перспективним напрямом подальшого наукового пошуку можна вважати питання щодо особливостей діяльності окремих шкільних євроклубів у формуванні толерантної особистості.

Ключові слова: виховання, День толерантності, міжнаціональне виховання, навчальний заклад, толерантність, шкільний євроклуб.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань стратегічного розвитку нашої держави є утвердження в Україні універсальних цінностей демократичного, толерантного і відкритого суспільства, поваги до прав людини, формування активної громадянської позиції та почуття власної національної ідентичності. Реалізація цих завдань багато в чому залежить від рівня розвитку нашого суспільства. Ці завдання повинні і здатна вирішувати сучасна школа. Пріоритети сучасної освіти полягають у наданні молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних умінь адаптуватись до життя і навчання в різних країнах Європи, бути мобільними, здатними до комунікації і захисту своїх прав.

Тому особливу увагу у вихованні слід приділяти формуванню толерантної особистості, готової до діалогу. Значний потенціал щодо виховання толерантності має шкільний євроклуб, який створює умови для інтелектуально-творчого розвитку й водночас виховує людину, яка вмє творчо мислити, здатна виразити себе і зрозуміти співрозмовника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню толерантності у сучасному світі присвячені роботи вчених М.П. Мчедлова і В.В. Шаліна. Вчені У. Альтерматт, Д. Беркович, К. Хартцель досліджують толерантність як культурну норму етнічного співіснування. У роботах Л.М. Дробіжевої, В.Н. Іванова, Г.У. Солдатової, О.О. Сусоколова, В.О. Тішкова розглядається природа і характер протиріч в області етнокультурних взаємодій. Питанням етнічної самосвідомості, етнічної ідентичності присвячені праці сучасних українських учених: В.В. Горбунової, О.В. Квас, Ю.О. Михальчук. Сучасне вивчення толерантності різноманітне: феномен ксенофобії (А.В. Макаруч), етнічна соціалізація підлітка (О.П. Белінська, Т.Г. Стефаненко), етнічні стереотипи (О.В. Квас), толерантність у процесі надбання цілісності (О.Г. Асмолов, Є.Ф. Казаков, В.О. Тішков), ментальна толерантність між людьми різних культур (О.В. Перців), проблеми міжетнічної толерантності (А.В. Петрицький, Г.У. Солдатова), межі толерантності (П.М. Количев, Д.В. Сухушин) та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема формування толерант-

ності особливо актуальна для старшокласників, оскільки сучасна виховна система у загальноосвітніх навчальних закладів повною мірою не забезпечує формування у випускників цієї якості. Толерантність є важливим показником соціальної особистості, її конкурентоспроможності, адже толерантність сприяє конструктивному спілкуванню з представниками інших культур у поліетнічному просторі. Але проблема формування толерантності у діяльності євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів досліджена недостатньо.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття сутності толерантності та висвітлення організації та проведення Дня толерантності як одного з засобів виховання толерантності старшокласників у роботі євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Толерантність (від лат. *Tolerantia* – терпіння) – відсутність чи послаблення реагування на якийсь несприятливий чинник у результаті зниження чутливості до його дії [6]. Толерантність (лат. *Tolerantia* – терпіння) – терпимість до чужого способу життя, поведінки, чужих звичаїв, почуттів, вірувань, думок, ідей [11].

Толерантність як якість особистості, яка протиставляється стереотипності та авторитаризму, вважається необхідною для успішної адаптації до нових несподіваних умов. У зв'язку з цим виділяються два аспекти толерантності:

- зовнішня толерантність (до інших) – переконання, що вони можуть мати свою позицію, здатні бачити речі з інших (різних) точок зору, з урахуванням різних чинників;

- внутрішня толерантність (до невизначеності) – здатність до ухвалення рішень і роздуму над проблемою, навіть якщо невідомі всі факти і можливі наслідки [5].

Отже, толерантність означає повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та способів прояву людської індивідуальності. Їй сприяють знання, відкритість, спілкування і свобода думки, совісті та переконань [3].

Проблема толерантності вперше виникла у західній цивілізації на релігійному рівні, а релігійна толерантність започаткувала всі інші свободи, які були досягнуті у суспільстві. Вирішальним моментом в історії толерантності став кромвільський період англійської історії XVII століття. Тоді в Англії склалися умови релігійного плюралізму і релігійної толерантності, був досягнутий цивільний мир і встановилася загальна атмосфера милосердя. Епоха Просвітництва XVIII століття, яку часто наділяють духом толерантності, дала поштовх небезпечному фанатизму раціоналістичного типу. Єдиним видатним представником толерантності у ту епоху був Вольтер. Йому приписують вислів: «Я не згоден з тим, що ви говорите, але пожертвую своїм життям, захищаючи ваше право висловлювати власну думку», – афоризм, у якому виражена класична теорія толерантності [11]. Терпимість до людей, що належать до іншої національності, припускає, що ми усвідомлюємо існування схожості, що ховається за відмінностями, і тотожності; наприклад, усвідомлюємо належність окремих груп до людства у цілому [11]. У Декларації принципів

толерантності наголошується, що толерантність, як ніколи раніше, важлива в сучасному світі. Ми живемо в століття глобалізації економіки і все більшої мобільності, швидкого розвитку комунікацій, інтеграції і взаємозалежності. Кожен регіон багатолікий, і тому ескалація нетерпимості й конфліктів потенційно погрожує усім частинам світу. Від такої загрози не можна відгородитися національними межами, бо вона носить глобальний характер» [3, с. 1]. Україна етнічно різноманітна. Цей факт повинен спонукати суспільство до того, щоб навчитись на всіх рівнях розуміти один одного, співпрацювати і знаходити рішення.

Толерантність – глобальна проблема і найбільш ефективним способом її вирішення є виховання підростаючого покоління в дусі розуміння чужого способу життя. Важливо формувати у людини таку якість, як терпимість. Вихованням толерантності повинні займатися батьки, вихователі, учителі. Сфера освіти має найбезпосередніше відношення до таких найважливіших світоглядних категорій, як менталітет і толерантність. Більш того, саме сфера освіти здатна активно і цілеспрямовано формувати відповідні ментальні якості і людини, і соціуму. Формування менталітету, толерантності, виховання толерантності у людських відносинах є найважливішим завданням освіти [7].

Виховання в дусі толерантності сприяє формуванню у молоді навичок незалежного мислення, критичного осмислення і вироблення суджень, які ґрунтуються на моральних цінностях. На всіх етапах розвитку дитини необхідно виховувати у неї перший крок до толерантності: увагу до іншого, повагу права іншої людини, не зазіхання на її свободу. Насильством, силою можна підпорядкувати собі іншу людину, проте це лише ілюзія успіху. У складних ситуаціях, завдяки усвідомленню ставленню до норм поведінки, оцінок і самооцінок, можна розрядити конфлікт і у сім'ї, і у суспільстві. Не повинно бути національної винятковості, бо терпимість, повага, розуміння інших, рівність – ознаки громадянського суспільства, це – толерантність [1]. Про досліджуваний нами віковий період відомо, що ранній юнацький вік – це етап пошуку самостійних життєвих орієнтирів, вибору соціальних норм і цінностей, які далі вже доросла людина реалізує у житті. Одним з основних завдань раннього юнацького віку є формування системи цінностей та етнічної свідомості як орієнтирів власної поведінки: критичний аналіз цінностей навколишньої культури повинен привести до формування самостійної «інтерналізованої» структури цінностей як керівництво до дій [8]. Як пише І.С. Кон, потреби у самопізнанні, самоствердженні та формуванні уявлень про навколишню дійсність об'єднуються й утілюються у потреби у спілкуванні [2]. У вихованні, як педагогічному процесі, застосовується система методів. Методи виховання толерантності – це способи формування у дітей готовності до розуміння інших людей і терпимого ставлення до їхніх своєрідних вчинків. В інтелектуальній сфері необхідно формувати об'єм, глибину знань про цінності толерантності: ідеали терпимості, принципи стосунків з людьми інших соціальних і національних груп. У ціннісно-сміслових утвореннях міститься моральне значення толерантної поведінки. При дії на інтелектуальну сферу

використовується передусім метод переконання. Переконання припускає розумний доказ необхідності толерантного поведінки. Отримуючи запропоновану інформацію, учні сприймають не лише поняття і судження, скільки логічність позиції педагогів. При цьому учні, оцінюючи цю інформацію, або стверджуються у своїх поглядах, позиціях, або коригують їх. Переконавшись у правоті сказаного, учні формують свою систему поглядів і стосунків між людьми. Учнів потрібно логічно підвести до висновку про те, що на світі можуть бути люди, яких помилково можна сприймати як ворогів, недоброзичливців, оскільки вони виглядають по-іншому, поведуться не так, як усі. Зовнішнє враження дуже оманливе. Так, за допомогою казок й інших бесід можна формувати переконання у необхідності терпимого відношення до всіх людей. Переконанню відповідає метод самовиховання, який припускає, що діти усвідомлено, самостійно, у пошуку вирішення якоїсь соціальної проблеми формують у себе комплекс поглядів. В основі цього формування лежать логічні висновки, зроблені самою дитиною. В емоційній сфері необхідно формувати характер моральних переживань, які пов'язані з нормами чи відхиленнями від норм та ідеалів: жалість, співчуття, довіра, вдячність, чуйність, емпатія, сором тощо. Методи впливу на емоційну сферу дитини припускають формування необхідних навичок в управлінні своїми емоціями, навчання її управлінню конкретними почуттями, розумінню своїх емоційних станів і причин, що їх породжують [4].

У 1995 році на двадцять восьмій сесії Генеральної Конференції ЮНЕСКО її учасники прийняли Декларацію принципів толерантності і проголосили 16 листопада Міжнародним Днем толерантності, який щорічно відзначається у країнах – членах цієї організації. Рух за толерантність набуває все більшого визнання та поширення у світі.

Робота євроклубу спрямована на всебічне вивчення учнями історії, культури, звичаїв і традицій країн Європейського союзу та України як невід'ємної частини європейської спільноти. Євроклуб готує нашу молодь до життя в об'єднаній Європі, сприяє її самореалізації, вихованню європейської свідомості, пропаганді спільних європейських цінностей, відкриває перспективи на майбутнє, дає можливість учням співпрацювати з ровесниками з інших країн.

Євроклуб як одна з ефективних сучасних форм виховання сприяє інтеграції навчального процесу через проектну діяльність, проведення молодіжних семінарів, фестивалів, тренінгів, організацію виставок, святкування Днів Європи та днів окремих європейських країн. Одним із засобів виховання толерантності старшокласників у роботі євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів є проведення Дня або Тижня толерантності.

Так, у Кам'янець-Подільській загальноосвітній школі I-III ступенів № 10 у рамках Тижня толерантності проведено конкурси колажів «У світі толерантності» (5-6 класи), плакатів «Планета толерантності» (7-8 класи), буклетів «Толерантність – гармонія у різноманітності» (9-11 класи); проведено тренінг для 6-х класів «Толерантність людини – найважливіша умова миру та злагоди в сім'ї, суспільстві, державі»; уроки Толерант-

ності (2-11 класи); інформаційні п'ятихвилинки «Толерантність – це...» (1-11 класи); видано спецвипуск газети «Шкільний вісник». Тиждень толерантності завершився відкритим виховним заходом «Толерантність як людська цінність» [9].

У рамках Тижня толерантності у Новоград-Волинській спеціалізованій школі № 4 проведені такі акції: «Будь толерантним!», «Толерантність врятує світ», «Долонька щастя». Активними були учні в проектах, які створювали разом з класними керівниками: «Дружні долоньки єдності», «Толерантність очима дітей», «Кодекс толерантного учня». Старшокласники стали активними глядачами та учасниками форум-театру. У ході вистави учні змогли спробувати себе у ролі героїв та запропонувати свої шляхи виходу із певної ситуації. Вони шукали різні способи вирішення конфлікту, який міг трапитися з кожним. Вистава форум-театру була присвячена таким проблемам, як формування моральних якостей, взаємовідносинам у родині, колективі. Така форма роботи стимулювала юнаків до інтенсивної творчої праці, вміння бачити соціальний світ не тільки крізь призму теоретичних положень, але й в контексті живої реальності. Учні-волонтери, які були незамінними помічниками психолога протягом усього тижня, спробували себе в ролі вчителя – ними у 2, 4 класах були проведені виховні години «Уроки толерантності».

У спеціалізованій школі № 118 «Всесвіт» з поглибленим вивченням іноземних мов з нагоди Міжнародного Дня толерантності проведено круглий стіл за участю старшокласників на тему «Для мене толерантність – це...». Учням було запропоновано висловитись на задану тему французькою та англійською мовами, під час дискусії відбулося обговорення відомих кліпів: «В ритмі серця», *La tolérance, pour quitter l'indifférence*, кліп *Terra*, кліп *Tell Me why Declan Galbraith*, кліп *Hommage Michael Jackson Change le monde* французькою та англійською мовами. У ході дискусії учні зіграли у творчу гру «Поема про толерантність». Кожний написав на своєму листі короткий рядок, з якого починалась поема (наприклад: «толерантність – це повага і впевненість в тому, що тебе зрозуміють», «це – можливість знайти друзів», «таким коли-небудь стане наш світ», «толерантність – це непросто!» тощо). Потім учитель зачитав зібрані записи один за одним, як поему.

У 14 регіонах України Центри європейської інформації [10] та їх партнери провели Тижні толерантності з метою поінформувати громадськість про зміст європейської цінності – толерантності та привернути увагу до проблем нетерпимості до різних груп в Україні. У рамках Тижнів толерантності у Вінниці, Дніпрі, Кропивницькому, Миколаєві, Івано-Франківську, Сумах, Рівному, Чернівцях, Черкасах, Харкові, Хмельницькому та Кременчуці під егідою Мережі Центрів європейської інформації України відбулися різноманітні заходи на тематику толерантності: мистецькі асорті, тренінги, клуби толерантного кіно, рольові ігри, конференції, творчі вечори та зустрічі. Також в цих містах відбулися виставки творчих робіт молоді загальноукраїнського конкурсу на тематику толерантності.

Конкурс творчих робіт на тематику толерантності проводився з нагоди відзначення «Єв-

ропейського року креативності та інновацій» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у партнерстві з Бюро інформації Ради Європи в Україні та проектом «Tegez Wrocław». Мета конкурсу – пропагування провідної європейської цінності – толерантності в українському суспільстві засобами мистецтва та креативного підходу. На конкурс було подано більше 200 творчих робіт від школярів, студентів та європейських клубів України, які відобразили своє бачення толерантності через малюнок, аплікацію, глиняні та пластилінові композиції, відеоролики тощо.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна зробити висновок, що найбільш ефективним засобом виховання толерантності у старшокласників є участь їх у роботі шкільного євроклубу. Завдяки використанню певних методів виховання (переконавання, самовиховання, вплив на емоційну сферу) формується готовність до розуміння чужого способу життя, поведінки, звичаїв.

Перспективним напрямом подальшого наукового пошуку можна вважати питання щодо особливостей діяльності окремих шкільних євроклубів у формуванні толерантної особистості.

Список літератури:

1. Воспитание толерантности [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. – Сор. © 2000-2008. – Режим доступа: <http://www.ethos.narod.ru>
2. Воспитание учащихся в духе толерантности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.voz2-us.narod.ru>
3. Декларація принципів толерантності: (Генеральна конференція ЮНЕСКО від 16.11.1995) [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
4. Кон И. С. Психология ранней юности / И. С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 256 с.
5. Мириманова М. С. Воспитание толерантности через социокультурное взаимодействие / М. С. Мириманова, А. С. Обухов // Развитие исследовательской деятельности учащихся: Методический сборник. – М.: Народное образование, 2001. – 272 с.
6. Психология: Словарь / [авт.-сост. А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский]. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
7. Развитие этнической толерантности в ранней юности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.shatrova.narod.ru>
8. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: проблемы личности / Х. Ремшмидт // Под ред. Т. А. Гудковой. – М.: Мир, 1994. – 175 с.
9. Сайт Кам'янець-Подільської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 10. – Режим доступу: <http://visnuk.blogspot.com/2013/12/blog-post.html>
10. Центр європейської інформації. – Режим доступу: <http://tolerant.org.ua>
11. Шучалина С. В. Все различны – все равны: библиографическое пособие / С. В. Шучалина, Т. А. Ябс; отв. за вып. О. А. Винниченко – Коми: республиканская юношеская библиотека. – Сыктывкар, 2009. – 136 с.

Подчерняева Н.Д.

Харьковский национальный педагогический университет
имени Г.С. Сковороды

ОПЫТ РАБОТЫ ЕВРОКЛУБОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ ПО ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЮ ДНЕЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ

Аннотация

В статье обоснована важность воспитания толерантности у старшеклассников. Охарактеризована сущность толерантности, проанализированы особенности ее воспитания. Осуществлен обзор приемов воспитания толерантности в работе евроклубов общеобразовательных учебных заведений. Школьный евроклуб обладает огромным потенциалом для воспитания толерантности у школьников, прививания уважения к культурным различиям. Перспективным направлением дальнейшего научного поиска можно считать вопрос об особенностях деятельности отдельных школьных евроклубов в воспитании толерантной личности.

Ключевые слова: воспитание, День толерантности, межнациональное воспитание, толерантность, учебное заведение, школьный евроклуб.

Podcherniaieva N.D.

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

EXPERIENCE OF EUROCLUBS OF GENERAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS IS FROM ORGANIZATION AND REALIZATION OF DAYS OF TOLERANCE

Summary

In the article the importance of education of tolerance for senior pupils is reasoned. The essence of tolerance is characterized, the features of the education are analysed. The review of the methods of education of tolerance in euroclubs of general educational establishments is carried out. A school euroclub has enormous potential for the education of tolerance in students, inoculating the respect to the cultural differences. It is a perspective direction of further scientific search is the relation to the features of activity of the separate school euroclubs in forming of a tolerant personality.

Keywords: education, the Day of tolerance, international education, educational establishment, tolerance, school euroclubs.